

Vääryydet suoriksi

PASI PYÖRIÄ

Kelan tutkimusosasto on julkaissut poleemisesti nimetyn artikkelikokoelman. Tuula Helnen ja Markku Laadun toimittaman *Vääryyskirjan* nimestä ei arvaisi, että kyseessä on asiallista ja kenties jopa kuivakkaastakin imagostaan tunnetun organisaation tuotos. Nimi on enne. Tässä arvioitava teos on sosiaalipolitiikan tutkijoiden tuottamaksi asiantuntijatekstiksi kiihittävä yleistajuinen.

Vääryyskirjan ensisijaisena tavoitteena onkin herättää julkista keskustelua ja ravistella päättäjiä kyseenalaistamaan vallitsevia sosiaalipoliittisia linjauksia. Kirjoittajat muun muassa kysyvät, miksi edes keskimääräistä vahvemmassa talouskasvusta ei riitä hyvinvointia kaikille jaettavaiksi? Miksi laman jälkeen sosiaalipolitiikan toimintaedellytyksiä on jatkuvasti heikennetty samanaikaisesti, kun kansantalouden kilpailukyvyyn kehittämiseen on investoitu enemmän kuin koskaan? Miksi sosiaalipolitiikan suunnasta ja suurista linjauksista päättävät ovat kuuroja apua tarvitsevien kansalaisten ja käytännön sosiaalityötä tekevien ongelmile?

Keskustelua suomalaisen hyvinvointivaltion kipupisteistä ei tietenkään puutu, mutta hampaattomaksi kritiikkiä voi kyllä luonnehtia. Meillä on kärjekkäitä akateemisia kriitikkoja, kuten Raija Julkunen, tai yliopistomaailman ulkopuolisia mielipidelinkoja, kuten Ari Ojapello. Kuitenkin keskustelun valtavirtaa leimaa vahva markkina-

myönteisyys. Jos ekonomisoituneesta nykypuheesta haluttaisiin kohottaa kaksi sanaa ylitse muiden, ne olisivat kilpailukyky ja kasvu, *Vääryyskirjan* toimittajat tiivistävät teoksensa keskeisimmän kritiikin kohteen.

Tähän on helppo yhtyä. Vaikka talouden globalisaatiota vastustetaan mielenosoituksissa ja niin sanottu prekariaattikin on pyrkinyt kokoamaan rivinsä kvartaalitaloutta vastustamaan, kilpailutalouden retoriikalta ei voi välttyä juuri missään. Tehokkuudesta on muodostunut aikamme iskusana, jonka mielekkyys saatetaan kyseenalaistaa aina globaalin suurpääoman edustajia myöten, kuten George Soros on tehnyt, mutta silti vain harva näkee vaihtoehtoa nyky-menolle.

Tässä onkin *Vääryyskirjan* kritiikin punainen lanka. Etenkin päivänpolitiikkaa vaivaa utooppisen energian ehtyminen. Maailmaa parantaa vain harvalukuisen poliittisessa marginaalissa puuhasteleva epämääräinen joukko – kettutyöt, ympäristöradikaalit ja kourallinen sekasortoa kaduille vaativia anarkisteja – mutta tuskinpa heistäkään on todelliseksi muutosagentiksi. Tämänkaltaiset uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat yksin liian heikkoja ja yhdessä liian hajanainen voima saadakseen todellisen muutoksen käynnistettyä. Varsinaiseen poliittiseen keskusteluun taas mahtuu vain yksi iso asia kerrallaan, ja laman jälkeen huoli globaalin kilpailukyvyyn ja talouskasvun turvaami-

Tuula Helne &
Markku Laatu (toim.)
Vääryyskirja
Helsinki: Kelan tutkimus-
osasto, 2006
256 s.

sesta hinnalla millä hyvänsä on säilynyt poliittisen agendan huijulla.

Kilpailukykyä korostava retoriikka on syöpynyt myös sinne, minne sen vielä hyvinvointivaltion laajentumisen aikana ei katsottu kuuluvan käytännössä lainkaan, kuten osaksi sosiaalipoliittikkaa. Siinä, missä perinteisesti sosiaalipolitiikan tehtävänä oli vaikuttaa taloudellisten resurssien uudelleenjakoon ja edesauttaa yhteiskunnallisen eriarvoisuuden tasoittamista, nykyisin ajatus jakopolitiikasta on saanut kielteisen sävyn. Nykyistä sosiaalipoliittikkaa hallitsee puhe kannustamisesta, yksilön vastuusta ja velvollisuuksista sekä asiakasuhteista; universaalit kansalaisoikeudet mainitaan vain sivulauseessa jos ollenkaan. Kärjekkäimpien kriitikkojen mukaan sosiaalipoliittikka on menettänyt yhteytensä sosiaali-

seen. Ajattelutavan muutos on monellakin tapaa merkittävä. Nykyisin julkisten menojen oikeutus lepää taloudellisen rationaalisuuden varassa. Sosiaalimenot ovat puolustettavissa, mikäli niiden hyöty on mitattavissa rahassa. Samanaikaisesti kansalaisten ja valtion suhde on muuttunut perustavalla tavalla. Meistä kan-

salaisista on tullut valtion asiakaita ja sen tuottamien palveluiden kuluttajia.

Tässä yhteydessä asiakkuudesta puhuminen on enemmän kuin pelkkää sanahelinää. Asiakkuuden käsite korostaa aktiivisuutta, vastuunottoa ja palveluiden kriittistä kilpailuttamista, koska asiakashan voi aina äänestää jaloillaan. Valitettavasti kaikkein kipeimmin julkisia palveluita tarvitsevat ovat niitä, joilla jo lähtökohtaisesti on vähiten valinnanvaraa ja kompetenssia ajaa omaa etuaan.

Keskustelu vanhustenhuollon tulevaisuudesta on ajankohmainen esimerkki. Niin sanottu tehostettu palveluasuminen on kilpailutalouden ratkaisu vääjäämättä kasvaviin hoivamenoihin. Käytännössä tämä tarkoittaa hoitovastuun hivuttamista omaisille ja kasvavia kustannuksia palvelutalojen asukkaille, jotka vuokran lisäksi maksavat erikseen tarvitsemistaan palveluista, kuten aterioista, henkilökohtaisesta hygieniasta ja siivouksesta.

Onko *Vääryyskirja* mustavalkoinen? Osittain. Teoksessa ei pohdita esimerkiksi sitä vaihtoehtoa, että asiat voisivat olla luntukodossamme paljon huonomminkin. *Vääryyskirjan* mustavalkoisuus on kuitenkin ennen kaikkea positiivista. Ilman kärjekkyyttä ja poleemisuuksia teos hukkuisi samaan harmaaseen hampaattoman keskustelun massaan, josta se nimenomaan haluaa erottautua. Lisäpisteitä *Vääryyskirja* saa itsekkyydestä. Teoksen toimittajat peräänkuuluttavat sosiaalipolitiikan paluuta juurilleen: köyhyyden, huono-osaisuuden, sosiaaliturvan puutteiden ja ennen kaikkea arjen ilmiöiden tutkimukseen.

Nykyisin sosiaalipoliittisen tutkimuksen alkuperäinen painopiste on unohtunut, kun asiantuntijat ovat hairahtuneet keskustelemaan verrattain hyvin pärjäävän keskiluokan ongelmista tai pohtimaan arjelle vieraita abstrakteja teoreettisia kysymyksiä. Esimerkiksi keskustelu Zygmunt Baumanin tai

Ulrich Beckin näkemyksistä on varmasti tieteellisesti arvokasta, mutta tämänkaltaisen teoreettisen relevanssi sosiaalipoliittisen päätöksenteon apuvälineenä on kyseenalaista, käytännön sosiaalityöstä puhumattakaan.

Kaiken kaikkiaan *Vääryyskirjassa* painotettu sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön näkökulma on arvokas lisä keskusteluun nykyisen kilpailutalouden patologioista. Erityisen hyvin *Vääryyskirja* sopii luettavaksi yhdessä aikaisemmin samana vuonna ilmestyneiden *Uusi jako*- ja *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*-artikkelikokoelmien kanssa (ks. tarkemmin YP 4/06). Kaikki kolme teosta ovat olleet esillä julkisuudessa, mutta aiheen tärkeyttä ajatellen keskustelu on jäänyt yllättävän vaisuksi.

Vääryyskirjan toimittajien sanoin ei voi kuin ihmetellä, miksi monien mielestä epätydyttävä nykyinen ei herätä kansaa, poliitikkoja ja myös yhteiskuntatieteilijöitä voimakkaampiin mielenilmauksiin.

Amerikkalaisen keskiluokan kurimus

PASI PYÖRIÄ

Amerikkalainen tutkiva journalisti Barbara Ehrenreich on tunnettu aina Suomea myöten teoksestaan *Nälkäpalkalla*. Tässä alun perin vuonna 2001 ilmestyneessä bestsellerissään Ehrenreich kuvaili amerikkalaisen unelman kääntöpuolta. Eläytyäkseen työssä käyvän köyhälistön asemaan Ehrenreich salasi akateemisen taustansa, matkus-

ti ympäri Yhdysvaltoja ja yritti sinnitellä satunnaisissa palvelualan töissä minimipalkalla.

Ehrenreichin tutkimusmatka osoitti koskettavalla tavalla sen, minkä ainakin valistuneimmat ovat aina tienneet: työttömyys ei välttämättä ole köyhyyden syy. Samoin kuin kymmenen miljoonaa muuta amerikkalaista Ehrenreich teki kahta

Barbara Ehrenreich
Petetty keskiluokka
Suom. Natasha Vilokinen
Tampere: Vastapaino, 2006
245 s.

minimipalkattua työtä – siivoksi, kantoa ruokaa ja juomaa pöytään sekä toimi kauppa-apulai-